

دیوان هلالی

DIWAN-I-HILALI

By

Badr-ud-Din Hilali Astarabadi

Folios	:	05
Subject	:	Persian Poetry
Illustrated/Illuminated:	:	-
Script	:	Nasta'liq
Scribe	:	-
Date of transcription	:	18th Century A.D.
Condition	:	Good
HL No. 484	:	Cat No. 228

A fragment of the diwan of Hilali

Beginning:

ای نور خدا در نظر از روی تو ما را
بگلار که در روی تو بینیم خدا را

Maulana Badr-ud-Din, poetically called Hilali, was a native of Astarabad, and by origin was a Chagta'i Turk. It is said that in his early days Hilali was in the habit of producing unintelligent verses, and to have thus on one occasion incurred the displeasure of the celebrated Mir 'Ali Shir to such an extent that he was driven out of the Wazir's presence. In his early youth Hilali again went to Herat and gained the favour of 'Ali Shir, who, perfectly satisfied with the remarkable improvement of the poet, personally undertook the supervision of his education; and his poems shortly after received the highest approbation of the eminent Wazir and others. Besides the diwan Hilali left two other Masnavis, viz., Shah-u- Darwish (see Rieu, ii, p. 656; Sprenger, Oude Cat., p. 427; Ethe, India Office Lib. Cat., Nos. 1426-1429; Ethe, Bodl. Lib. Cat., nos. 1022-1025; W. Pertsch, Berlin Cat., pp. 36, 711 and 895; J. Aurner, p. 35; Cat., des MSS. et Xylographes, p. 389) and Sifat-ul-'Ashiqin (see Ethe, Bodl. Lib. Cat., No. 1026; Ethe, India Office Lib. Cat., Nos. 1430 and 1431; W. Pertsch, Berlin Cat., pp. 64 and 895; G. Flugel, i, p. 580; at. des MSS. et Xylographes, p. 390). Sam Mirza, fol. 90a, supported by the authors of the Habib-us-Siyar, vol. iii, Juz e, p. 350; Haft Iqlim, fol. 305b; 'Urafat, fol. 800b, and several others, says that Hilali has also left another Masnavi Layla- u-Majnun. But 'Ali Quli Khan Walih, in his Riyad-ush-Shu'ara, fol. 465a, emphatically denies the composition of the Layla-u-Majnun by Hilali.

It is said that after completing the Shah-u-Darwish, Hilali presented the poem to Badi'-uz-Zaman Mirza (*d.* A.H. 920 = A.D. 1514), the oldest son of Sultan Husayn Mirza (A.H. 873-911 = A.D. 1469-1506), and the prince, being greatly pleased with the work, amply rewarded the poet.

When 'Ubayd Ullah Khan Uzbek conquered Herat, Hilali addressed a Qasidah to the Khan and was admitted to his service. But the poet did not live to enjoy the Khan's favour long, as Mulla Baqa'i Lang and Maulana Shams-ud-Din Quhistani, and several other persons of the Khan's court conceived a bitter malice against the poet, and accused him of being a Shi'ah heretic. Consequently the innocent Hilali was murdered by the Khan's order.

In one of our copies of the Tuhfa-i-Sami, dated A.H. 968, the date of Hilali's death is fixed in A.H. 936 = A.D. 1529. This date is also found in Raqim (see Rosen Institut, p. 126) as well as in Taqi Auhadi, fol. 800b; Riyad-ush-Shu'ara, fol. 465a; Khazana-i-'Amirah, fol. 396a; Makhzan-ul-Gara'ib, fol. 1006; Nata'ij-ul-Afkar, p. 466; Nashtar-i-Ishq, fol. 2028, etc. It is further supported by a statement that the man who executed Hilali was named سيف الله کشت, the chronogrammatic value of which is 936, formed the Tarikh of the poet's death. Another copy of the same Tuhfa-i-Sami dated A.H. 971, gives the poet's death in A.H. 939 = A.D. 1532, and this date is also found in Atash Kadah. See also Rieu, ii, p. 656; Sprenger, Oude Cat., p. 426; Ethe, Bodl. Lib. Cat., No. 1019; Ethe, India Office Lib. Cat., No. 1423; W. Pertsch, Berlin Cat., pp. 147, Nos. 3 and 701, No. 38; G. Flugel, i, p. 593; J. Aumer, p. 35.

For further notices on the poet's life, see Habib-us-Siyar, vol. iii, Juz 3, p. 350; Haft Iqlim, fol. 305b; Majma'-un-Nafa'is, vol. ii, fol. 534b; Majma'-ul-Fusaha, vol. ii, p. 55, etc.

The diwan of Hilali has been lithographed in Lucknow in A.H. 1263 and 1281, and in Cawnpore, A.H. 1281.

This copy of the diwan contains only Gazals up to the letter د and breaks off abruptly with the line:

ای اجل سوی هلالی بہر جان بردن میا
زانکہ عاشق کاہ مردن جان بچانان میلہد

The Gazals are alphabetically arranged, and the total number of verses does not exceed three hundred and sixty.

DIAWAN-VILLALI

484

O.P.L.

484

O.P.L.

484

C. 228

P. No. 4193

484

87
Bokh Not 94

3000125-15 H.L.C.A.P

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ای بوز خدا در نظر از رو شو مار
نامه است جا بخشن همراه شاهد
بر حذک خوبان همه در راه تو فاکند
پش تو دعا گفتی و دست نام شنیدم
پیش خواستم آرسوده همچنان شنیدم
آز و ز که تعلیم تو میکرد معلم
که با کند میل ملای عجمی نیست

ز آب حیم من کل سر راه عشق نمی زد
نکته عجیب در این مسکن سوچی در عی
من از خوبان بسی غمگای تخلص دیدم یعنی
زندگی بر سرتاپوت من کسرند رکو شیش
ز طوفان مردگ خود بکرد ای زور قدم
چنانچه یار اغیار است کرد او مکردار
هلام چون حرف فرم وندان شد کتو طرب
نماد نما هم کلام اش نهد آخرا زین کلامها
ولی راغعی که تار و زفیاست باز در دادها
غم چهاران بود منکل ترین جد مشکلها
چرا کن منزل مخصوص در برسیم محمدها
که عمر فوج کریا به نه بیسم روی ساحلها
چرا پرداز باید شد بکرد شمع محفلها

الایا پیمانه اساقی اور کاشا د نتا و نہما
 من و بیداری شہما د قنیار فر را بجا
 نہیں بچکش خواب یار ب اجمن شہما
 د عالمیکوم و د شام میخواهم ازان لبها
 کش دی تالیس سیرن پیشام د عاکوئی

نیز خود را
که در میان
میگردید
و این دلیل
بود که
آن را
نهاده
نمیگردید
و این دلیل
بود که
آن را
نهاده
نمیگردید

هلالی دل منه برسیو اه سوچ عاشق لش
سخن بشنو و کرمه در سر دل میکنی جان را
زان پیش که عقل شود بینهون مر
هم سینه منه پراستش هم دیده بر
شو خی که بود درون هن کار او بگی
خاک در تر قتل من غم شده شد بخون
عشق تو ره نمود بکوی بخون مر
در آر ای ایش هست درون ببرون مر
تاخود بحکام خوییں به بیند بخون مر
آخر فکند عشق تو در خاک فخون مر
چشم است که صبر و هوش حسالی بعزم و برد
خواهد بعزم و ساختن از یک نسون مر

لکن تویی عقل در خاطر فرد ناید
بکه که درم پس مردم کریه و سود میگرد
بسه زلف سرید و بیان شدن ارعقل
و عدد و حمل توان دادند کی استکین بود
نه که خواهد شد بلی خانه عمر مخراپ
بنده سلطان عشقم تاچ فرماید مر

آرزو مند نمود اگر بنای رو خویش با
در راه از همان مردون کن آن ز و حوش را
هم رک جان ما هم تاروی خوش با
بیخور دی خوش شکو سار خوی خوش با
چون یک بیف خاک شتم با پیام لام ساختی
بای بر کرد و رساندی خاک خوی خوش با
مردم عیسی دمی خواهیم که یا بزم زندی
باره لعنت ملالی ترک خوبان کن ولی
به هم تائسری ندیدم گفتگوی خوبین با

بچه سبیت کنم آن سرو قد دلخوا را هر چه کویم به ازان است چه کویم ادرا

ل نه نه غنی ولی بیرون دل
در جمال تو خوش بخت دل
خوارش بود درت هلاکی دل
این نه خواری سخت عذش است
که بدان از آنی کنم دو لذت خلک از آنی
آدم بسته بتو صد پاریم سویی دل
وبادا فردا خرم زده بولی باین این خرم
که در رنجات ساخته باد بیان این خرم
من حکمک و دل بر پرسن ناشن از این خرم
نه نادارم اینه اینه بگران ناشن از اینه
سبه نهاده بگران ناشن از اینه
که اگر این نهاده باشند می گویند اینه
که اگر این نهاده باشند می گویند اینه

لکم تبرت در اون باره فریاد کردند و هنوز نیز
حال خود را غافل گویی کردند و هنوز نیز
دیده بر دیدار خوبان دولتی باشد عظیم
از خدا خواهد بسالی دولت دیدار را

که کنم خوانی و کوی که چه حال است زا
حال من حال سکان بخچه سوال است
میکنم یاد تو و میروم از حال حال
من بدین حال نز پرسی که چه حال است
حال اشکد کشیان مکرت می سبتم
هر کزم بیچ نتفی چسبان است
ای کل بیچ و طافت خزان بیش
که هنوز دل بروز حال است
و حفسن تو چکیم که نرا سبایت جال
نویت کوکبه ماش است ای خوشیه
پشن بین جلوه مکن از فروال است زا
عمر گذشت بسالی با مید و متش
خود گبو این جه تو آی چه مجال است زا

سعی کدم که شود پا ز راغی جدا
عافت این شده من شدم از یار جدا
از من امروز جدا شود آن عیار غز
بچو جانی که شود از من چیار جدا
کر جدا امام از خون مر اخواخت
دل خون کشته جدا دیده خون جدا
شکنکبار بوصل تو رسیدم هر یار جدا
کی قوام که شوم از تو سکبار جدا
زیر دیوار سرالیش قن کا میده من
دوستان غفت محبت نشانه کجخ
غیر آن مر که بسالی بوصاش من سد
ما درین باغ مذیدم کل از خار جدا
کرد عای تند این هست ای هی
از خدا هر کن خون اهم خود هر چه کن قیمه
در دیواری دامده غویی شکل
و ای سرکین که هم تیار باشند من غز
سر بالین ز در چیز دیک امده
ای صبا جده ای کن و بکش اعیجه را
جون هملانی لی مسد ویت ز جان سیه کده آ
کر مس باز خون و صل ماه دویان نیز

ریت دل نیفعه آه در در من مهد کن
هن یا لی ها صل در عیشه هر چیز
ریت یاری یاری کن کل کن
بیل یاری یاری کن کل کن
ریت یاری یاری کن کل کن

ماه من سوی اهلی نظر افکنده و دشت کوک طالع اد رانظر اقبا است

دان مید کرم دادم و دیدم آنست
تویی آن باشد شهادت حسن کرد
دارم آن سرکشی که درست سینه
لطف توکزدم و جور تو من ازینش ای
عائی دل شدید رامسح عمانی میگذشت
رقی از نکونی بی بررسی کاتست

کرمه صدبار زیدم زیان قلمت

نهی بکر د رده خانی و حاصل است
جام بب سریده بر سری خار می
لی ذوق راز لذت شیفت چه اکنی
لهم شیوه نگره صالح تو مست کنم
حون صلیم پیش و سخن مکملات غشی
ای دمدم بخون مصلای کشیده تبع
مسکن جه کرد مو جه سین ملازمه

ای که از نیاز نشان سلطانی بارگشته
نمایند و می یارند و می یارند و می یارند
نمایند و می یارند و می یارند و می یارند

رخود فاش مکن محمد اسرار کجا
ای باد صبح مژا جانان من کجا سر مردم از برای خدا جان من کجا
شهاز بجهیمه من غریب بست کسی تحلیل بست بجهان من کجا

بیس کالی بود که می خواسته من از باده
پنهان شد و نمایندگانش را باز پرداخت
که بخوبی فرمودند و همچنان که
فراز این بیانات بودند باید
آن را در آن موضع بگذارند

راه و فاصله بیکان ز جفا خشت
روای حکم بر تو از همه کلمات از دن
بچرمان ناخوش است سر زنده طبقه
کامن راه است سر سوده سوده گویا
محنتین نقل و می منع ملائی من

لند جلوه کرد رسید فراز توپت
ملن مخاک در شاهی قبی عرض نیاز
ولbastم خراف از بلای بجزرس
رسیده همین خوش منع مانن زا به
بلکوی عشقی هسلامی است اضای گاری
پسرشد مکرم دوست کار ساز توپت

بهر که فصیخ خود گفت ام داشت چون
سمم کرد در مدن از سوچ بندی کم کشید
مکوک حواله با جمل است همچنان را
طیب که بعلagh مریض عین چشم
آهای مصلح قی پاینده باشد بجز من
کسون که با قوام ای کامن شمشان
هلا ای ازدهن و قماشتر حکایت کن

چه غم کرد سرم شورست از شودای
که این علامت ادراک طبع موز داشت
سرمه بخوبی ماد افزای بسته باشد
بدن تغذیه خوبی را فربخواهند
نمودهای جهان آزادمای من شورید
جهش آدان بکی از زلزله ایان دیگر لذت
لذت خواهیم نکرد با ایام من سرگفت
آن چون می ازدایم بکی تو پرس
بروی حضرت در ذی کوه طعنی کنی
بدور لار و هنچ چون حکایت همچ
از ازد و برس کویت قدم کدم درق

گردنیز
که از زیر بستان کرد
لایه لایه پنهان شد
و میخانه ای را در پنهان
که از زیر بستان کرد
لایه لایه پنهان شد
و میخانه ای را در پنهان

بهره زوره دل ما از نزد وای سریید
ما از سیران بتو هرگز ننمودیم وقا
فاستم حنیک شد و لطف تو محبت ما را
پاچین فامیل از نزدیکی کسی
دیده کو اقب مده گفتن امید ما
حالی غمیش ای انسانی بجان دل و
کر گسلی بوصالت رسید نسبت عجب
احکم منصب شای بکدایی سریید
هردم از حشره تودی را نظری می باید
آن قدر سرکشی فناز که باید داری
باشد نظری در کفر رست خاک شدم

بنگ من در عاشقان خانم بی فوج
حروف بیدادی که بر ون آید از کل کلا قضا
جر عده نوش نیم زمان را بنا داد که او
چون مسلمان خاک شد
و همه داشتم که
دم آخر که مرا عمر بسی می آید
منم ان کوه غم در دک سیلاب سی شنگ
چون گنگم از تو فراموش که در وری
از جهای تو سرو سینه خاکست
سینه تو رسته لودخوبت لی خوبت

زندان را بشارقه کار
سالها اب حیات
جون هنلی خاک شتم را مید مقدش
و همه داشتم که از خالک قدم خواهد شد
عمر بسر می اید
در که سیلاس است
هر دم از دامن ما
در امیش کرد و زنی
جلوه مسن توده
رو و سینه خاک شتم
که چرا نیز تواند
و در خوبی خوبت
ست فریاد هنلی سکت افغان بر قدر

بعد ازین خود را بصرخواهی عزم خواهشید
دور جنگ او را بنام من فرمخواهشید
سالها اب حیات از ظالم حرم خواهشید
مید مقدم خواهشید
کم قدم خواهشید
کر نواحی بسرم عمر دکرمی آید
بردم از دامن ما شاید بکرم می آید
جلوه مسن تو در پس نظرمی آید
که چرا تیر تو اول بسپر می آید
سیزه خط تو هر حسنه که بر می آید
ملت رفعان شرق

برگز آن شوخ بایغز که ای نکنند
امینه نا که من میکنم از در در فراق
حاصل عشویم پس که رسری غم او
زابد اکر جوس باده و شاهزاده
سوی برگ که بدین شکل و شایل لذی
چون میانی شرفی یافتم از بند کست
کس جرا بند کی بمح تو شاهی نکنند

س پر سیدی بچو و س دی مده
ماه شه آشوب من هر که بر اینهی مکندر
روزمن از بجهان سیه شد آفتاب من بن جای
با وجود اگر آتش زدمرا بجهان دل
ای کرد عشقی بستان لاف صبوری میری
چون بردهی تینین خود نعلم میکنم
کفته خواه که از پسر هلالی مکندر

تابد شنام هلا لی کدش ای ز خویش
هر سحر کریه یک ن دست عایقیه

کربعشان نکوی نکنی بد باشد
چون تو مقصود شدی کوتیر مقصود شد
از نز خرفیت که از روی قلم رشید
کفته شد لخ خم زلف و رقید باد
حد کشیت هلالی کشود همه ما
زانکه این مرصد را صحت بید باد
لعل جان نجیت که باد از آگهی ای مید به
زنده را جان می ستد مرده را جان مید به
دو ربا در خشم ما کار و زر مید ای حسن
شده سواری مسند ناز سو جولان مید به
یارب اند رساند و ران شرایب صل
دل کمیابی زلف و شد کر جمال او
باد می آید جز نای پریان مید به
ای اجل سوی هلالی برجان بردن می به
زانکه عاشق کاه مردن جان بجانان مید به

